

**Toiminta- ja
taloussuunnitelma
2024–2027**

Sisällys

I Kotimaisten kielten keskuksen toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet.....	3
Toiminnan alueet ja tavoitteet	3
II Toimintaympäristö.....	4
III Toimintasuunnitelma 2024–2027.....	5
Suomen ja ruotsin kielen huolto.....	5
Toimintaympäristön muutokset.....	5
Kielenhuollon toiminta-ajatus	5
Toimenpiteet.....	6
Yhteistyö ja verkostoituminen	7
Sanakirjat.....	7
Toimintaympäristön muutokset.....	7
Sanakirjatyön toiminta-ajatus.....	8
Toimenpiteet.....	8
Verkko- ja aineistopalvelut sekä kirjasto	9
Toimintaympäristön muutokset.....	9
Palvelukokonaisuuden toiminta-ajatus.....	9
Toimenpiteet.....	10
Yhteistyö ja verkostoituminen	10
Kielipolitiikka, kielitilanne ja vähemmistökielet	11
IV Henkilöstö	11
Henkilöstön hyvinvointi	12
V Kehittämishankkeet	13
1. Maahanmuuttajasanakirjahanke	13
2. Verkkojulkaisemisen yhtenäistäminen.....	13
3. Sanakirjojen yhteinen toimitusjärjestelmä 2025–2026	14
4. Kielipoliittinen vaikuttavuus 2025–2027	14
5. Tulevaisuushanke 2025–2027	14
VI Voimavarat.....	15

Kannen kuva: *Hakaniemenranta syksyllä*. Ilona Paajanen.

I

Kotimaisten kielten keskuksen toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla toimiva asiantuntija- ja palveluorganisaatio, jonka tehtävänä on suomen ja ruotsin kielten huolto, kieli- ja nimeuvonta, sanakirjatyö sekä kielenhuoltoon ja sanakirjatyöhön liittyvä tutkimus. Keskuksen yhteydessä toimivat suomen kielen, ruotsin kielen, saamen kielten, viittomakielten ja romanikielen lautakunnat. Lakisääteisiin tehtäviin liittyviä ja niitä mahdollistavia toiminnan alueita ovat kielipoliittinen asiantuntijatyö sekä laajat kieliaineistot. Kotuksessa on kielen ja kielentutkimuksen erikoiskirjasto.

Kotuksen toiminnan tavoitteena on tuottaa ja jakaa tietoa kotimaisista kielistä ja niiden merkityksestä kulttuurissa ja yhteiskunnassa. Toiminnallaan Kotus lisää kielellistä tietoisuutta ja luodellu tyksii tasi-arvolle Suomessa.

Toiminnan alueet ja tavoitteet

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) keskittyy suomen ja ruotsin kielen huoltoon, sanakirjatyöhön ja niihin liittyvään tutkimukseen sekä toimii kielipolitiikan asiantuntijana. Kotus tuottaa palveluja ja julkaisuja, jotka edistävät suomen ja ruotsin kielen käyttöä ja kehittymistä ja julkisten palvelujen kielellistä saavutettavuutta sekä auttavat kansalaisia ja yhteiskuntaa ylläpitämään yhteyden Suomen kielelliseen kulttuuriperintöön.

Kotimaisten kielten keskus pyrkii toiminnassaan tavoitteellisesti siihen, että suomi ja ruotsi ovat tulevaisuudessakin aktiivisessa käytössä yhteiskunnan kaikilla aloilla. Kotus on osaltaan tukemassa myös maahanmuuttotaustaisten kielellistä kotoutumista.

- Kotimaisten kielten keskus on suomen ja Suomessa käytettävän ruotsin kielenhuollon johtava auktoriteetti ja viranomaiskielen kehittämisen asiantuntija, joka tarjoaa monipuolisia kielenhuollon palveluja.
- Kotimaisten kielten keskus on leksikografian keskeinen asiantuntija. Se julkaisee verkossa laadukkaita nykykieltä kuvaavia sanakirjoja, korkeatasoisia ja laajoja kielen historiaa ja vaihtelua kuvaavia sanakirjoja sekä Suomen uusien kieliryhmien tarpeisiin kaksikielisiä sanakirjoja.
- Kotimaisten kielten keskus ylläpitää toimintaansa liittyviä ainutkertaisia kieliaineistoja sekä tarjoaa ja toimittaa niitä kansalaisten ja tiedeyhteisön käyttöön.
- Kotimaisten kielten keskus vahvistaa saamen kielten, Suomen romanikielen sekä suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen asemaa ja kehittää kieliä kielilautakuntien työn avulla yhteistyössä vähemmistökielten eri tahojen kanssa.

Kotimaisten kielten keskuksen strategian mukaiset painotukset ovat kielen merkityksellisyys ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus. Kotus lisää ymmärrystä kielen roolista kulttuurissa ja yhteiskunnassa, huolehtii suomen ja ruotsin yleiskielestä sekä ohjeistaa onnistuneeseen kielelliseen

vuorovaikutukseen. Kotus edistää kotimaisten kielten käyttöä, jotta julkinen kielenkäyttö vahvistaisi osallisuutta ja tasa-arvoa, sekä tekee julkisten toimijoiden kanssa yhteistyötä hyvän ja tehokkaan hallinnon edistämiseksi.

Kotuksen perustamisen 50-vuotisjuhlavuotta vietetään 2026.

II

Toimintaympäristö

Suomi yhteiskuntana ja kieliyhteisönä muuttuu ripeää tahtia. Suomen kielivaranto monipuolistuu, kun Suomessa käytetään yhä useampia kieliä. Englannin kieli uhkaa vallata Suomessa yhä uusia käyttöaloja, ja kansainvälisyyttä ilmentävät ja kaupalliset trendit ohjaavat julkisten tilojen, organisaatioiden ja palvelujen nimeämistä. Tässä tilanteessa kansalliskielistä, niiden käyttöaloista ja elinvoimasta huolehtiminen on yhä tärkeämpää.

Sekä julkiset että yksityiset palvelut ja asiointi perustuvat yhä enemmän kirjoitettuun kieleen. Tekstejä laativat taustaltaan erilaiset kirjoittajat, ja julkista kieltä tuottavat monenlaiset tahot. Raporttien, suunnitelmien, ohjeiden ja muiden tekstien määrä lisääntyy julkishallinnossa. Tekstien laadun parantaminen edistää demokratian toteutumista ja säästää sekä kansalaisten että viranomaisten resursseja.

Vuorovaikutus ja palvelut keskittyvät verkkoympäristöön, ja kieltä hyödyntäviä automatisoituja palveluja tarvitaan molemmilla kansalliskielillä. Yhtenäinen yleiskieli, niin suomi kuin ruotsi, on perusedellytys kansalaisten yhdenvertaiselle kohtaamiselle ja asioinnille itselleen välttämättömien viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa. Digitaalisissa palveluissa ihmisten on kyettävä hoitamaan asioitaan itsenäisesti, mikä korostaa asiallisen, selkeän ja ymmärrettävän kielen tarvetta.

Julkisen hallinnon keskeisiä tavoitteita on avoimuuden, osallisuuden ja saavutettavuuden parantaminen. Kotimaisten kielten keskuksen kieleen liittyvä asiantuntijatyö tukee näiden tavoitteiden saavuttamista. Toimintaympäristön moninaisiin odotuksiin on mahdollista vastata, jos Kotuksella on riittävät resurssit.

III

Toimintasuunnitelma 2024–2027

Suomen ja ruotsin kielen huolto

Toimintaympäristön muutokset

Julkisen ja yksityisen viestinnän ero ei sähköisen viestinnän ja sosiaalisen median aikakaudella ole enää yhtä selvä kuin aiemmin. Viestintä on kansainvälistynyt, yhä useammat kirjoittavat työssään, ja kansalliskielet ovat saaneet yhä enemmän myös muunkielisiä käyttäjiä. Kaikki tämä vaikuttaa siihen, että tekstilajien ja tyylien kirjo on laajentunut. Sen lisäksi kansainvälistymisen vaikutuksesta englannin kielen käyttö lisääntyy, ja samalla suomen ja ruotsin kielen käyttöalat ovat kaventuneet ja vaarassa kaventua yhä enemmän.

Kansainvälinen toimintaympäristö sekä suomalainen yhteiskunta ja sen hallinto muuttuvat yhä nopeammin. Viranomaispalvelut ovat ensisijaisesti digitaalisia ja viranomaisten viestintä monikanavaista. Hyvä virkakieli on tunnustettu luottamuksen välineeksi kansalaisten ja viranomaisten välillä. Viranomaiset ovat enenevästi havahtuneet myös yleiskieltä yksinkertaisemman kielimuodon, selkokielen, tarpeeseen. Kansainväliset ja kansalliset kriisit lisäävät selkeän viestinnän tarvetta ja saattavat nopeasti muuttaa viestinnän muotoja. Kielenhuollossa tehdään työtä säädösten, viranomaisten ja julkisten palvelujen kielenkäytön selkeyttämiseksi ja kielellisen saavutettavuuden lisäämiseksi Suomessa, tarjotaan viranomaisille entistä monipuolisempia digitaalisia palveluja ja osallistutaan kielen- ja nimistöhuollon kansainväliseen yhteistyöhön.

Eritaustaiset kielenkäyttäjät tarvitsevat monipuolista, kulloiseenkin tilanteeseen sovellettavaa tietoa kielestä voidakseen kirjoittaa ja toimia tarkoituksenmukaisesti niin työssään kuin vapaa-aikanaan. Kielenhuoltajilla on tiiviit ja monipuoliset yhteydet erilaisten kielenkäyttäjärühmien kanssa. Suuri osa käyttäjistä etsii kielitietoa ja kielenhuollon ohjeita ensisijaisesti verkosta. Toimintaympäristön muutoksiin vastaamiseksi tarjotaan ajantasaista, tutkittua tietoa ja monipuolisia kielenhuollon palveluja erityisesti verkossa.

Kielenhuollon toiminta-ajatus

Kielenhuollossa tarkastellaan kielenkäyttöä ja nimistöä ja tuotetaan niistä tietoa ja ohjeita kielenkäyttäjien ja yhteiskunnan tarpeisiin. Tavoitteena on lisätä yleistä kielitietoisuutta ja vaikuttaa osaltaan siihen, että

- kieliyhteisöillä on käytössään toimiva yleiskieli
- julkisten tiedotusvälineiden ja viranomaisten kielenkäyttö on asiallista, selkeää ja ymmärrettävää ja virallinen nimistö asianmukaista
- yhteiskunnalla on käytössään ajantasaista ja tutkittua tietoa yleiskielestä ja julkisesta kielenkäytöstä.

Lisäksi ruotsin kielen huollon tavoitteena on huolehtia siitä, että Suomessa käytettävä ruotsin yleiskieli ei eriydy Ruotsissa käytettävästä yleiskielestä.

Toimenpiteet

Kielen ja sen käyttöalojen tutkimus ja seuranta sekä tutkimustiedon soveltaminen

- Seurataan suomen ja ruotsin kielen käyttöä ja kehitystä Suomessa ja ruotsin kielen käyttöä Ruotsissa. Erityistä huomiota kiinnitetään julkiseen kielenkäyttöön, viranomaiskieleen ja nimistöön. Kartutetaan tietoa kielen ja kielenkäytön nykytilasta, muutoksista ja kehityssuunnista. Tämä tapahtuu niin koulutusten ja neuvonnan yhteydessä kuin erillisissä selvityksissä mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä yliopistojen ja muiden toimijoiden kanssa, ruotsin kielen seurannassa myös Ruotsissa toimivien kumppanien kanssa.
- Seurataan alan tutkimusta, tarjotaan yliopistoille kielen- ja nimistöhuoltoon liittyviä tutkimusaiheita ja sovelletaan tutkimustietoa kielen- ja nimistöhuollossa ja koulutuksessa sekä sanakirjojen tuottamisessa.
- *Hyvän virkakielen toimintaohjelman* pohjalta jatketaan asiantuntija- ja tutkimusyhteistyötä viranomaisten ja yliopistojen kanssa. Tavoitteena on lisätä viranomaistekstien asiallisuutta, selkeyttä ja ymmärrettävyyttä myös viranomaisten uusilla viestintäkanavilla.
- Edistetään selkeän suomen kielen käyttöä Euroopan unionin toimielimissä resurssien puitteissa.

Suomen kielen palvelut ja julkaisut

- Jatketaan *Kielitoimiston ohjepankin* kehittämistä kielen- ja nimistöhuoltotiedon keskeisenä, helposti käytettävänä lähteenä. Jatketaan myös muiden kielen- ja nimistöhuollon apuneuvojen julkaisemista verkossa eri kohderyhmille (mm. oppilaitokset, viranomaiset) ja hyödynnetään sähköisten palvelujen sekä neuvonta- ja koulutuspalvelujen vuorovaikutteisuutta apuneuvojen päivittämisessä. Julkaistaan verkkopalvelussa valikoidusti myös englanninkielistä aineistoa kielen- ja nimistöhuollon kansallisten aineistojen ja ratkaisujen saattamiseksi kansainväliseen käyttöön.
- Tarjotaan resurssien mukaan kieli- ja nimeuvontaa kaikille kielenkäyttäjille sekä koulutusta ja muita kielen- ja nimistöhuollon palveluja erityisesti kielenkäytön ammattilaisille ja viranomaisille. Jatketaan yhteistyötä karttanimistön tarkistuksessa ja tarjotaan nimistöhuollon asiantuntemusta suomen- ja kaksikielisille kunnille kunnanimien muutoksissa ja osoitenimien suunnittelussa.
- Julkaistaan *Kielikelloa* maksutta verkossa ja ylläpidetään *Kielikellon* verkkoarkistoa.
- Tarjotaan Hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaali -hankkeessa (2019–2021) tuotettuja verkkokursseja ja ohjeita viranomaisten ja muiden tahojen käyttöön.
- Otetaan kantaa siihen, mikä on selkokielen rooli Kotuksen työssä ja resurssien käytössä.
- Valmistellaan uutta, vuonna 2025 alkavaa kehittämishanketta.

Ruotsin kielen palvelut ja julkaisut

- Tarjotaan kieli- ja nimistöneuvontaa, koulutusta, tiedotusvälineiden kielipalvelua sekä kielen- ja nimistöntarkistusta.
- Jatketaan yhteistyötä viranomaisten kanssa ruotsinkielisten viranomaistekstien kielenkäytön parantamiseksi ja tarjotaan Hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaali

-hankkeessa (2019–2021) tuotettuja verkkokursseja myös ruotsiksi. Tarjotaan nimistönhuollon asiantuntemusta ruotsin- ja kaksikielisille kunnille kunnan- ja osoitusten muutoksissa.

- Tarjotaan ja resurssien puitteissa kehitetään vuonna 2021 aloitetussa Skrivsäker-projektissa tuotettuja äidinkielen opiskelun verkkomateriaaleja yläkoulun ja toisen asteen oppilaille.
- Lisätään ja päivitetään verkkopalvelun tarjontaa.
- Julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehteä *Språkbrukia* maksutta verkossa ja ylläpidetään sen verkkoarkistoa.

Yhteistyö ja verkostoituminen

Toimintaa suunnataan aktiivisesti kielenkäytön avainryhmiin, jotka vaikuttavat keskeisten alojen kielenkäyttöön tai laajoihin kielenkäyttäjärhmiin.

- Tehdään yhteistyötä mm. viranomaisten, median, eri kieliammattilaisten, sanastotyön ammattilaisten ja selkokielen asiantuntijoiden sekä oppilaitosten ja tiedeyhteisön kanssa. Yhteistyötä tehdään myös kansallisten ja kansainvälisten standardien laatijoiden ja tietotekniikan kotoistuksen asiantuntijoiden kanssa.
- Tehdään yhteistyötä Pohjoismaiden, Viron ja muiden Euroopan maiden kielenhuoltajien kanssa mm. Pohjoismaiden kielenhuoltoelinten verkoston (Nätverket för språknämnderna i Norden) ja Euroopan kielentutkimuslaitosten yhteistyöelimen Efnilin kautta sekä toimitaan jäsenenä kansainvälisissä selkeää kielenkäyttöä edistävissä Plain- ja Clarity-yhteisöissä.
- Nimistönhuollossa tehdään yhteistyötä etenkin Maanmittauslaitoksen sekä Pohjoismaiden ja Viron nimistönhuoltajien kanssa. Toimitaan jäsenenä YK:n paikannimiasiantuntijaryhmässä UNGEGNissa, sen alaisissa työryhmissä ja Pohjoismaiden jaostossa sekä osallistutaan pohjoismaisen nimistöntutkijoiden yhteistyökomitean (NORNA) ja kansainvälisen nimistöntutkijoiden yhteisön (ICOS) toimintaan.
- Kielenhuollon asiantuntijaeliminä toimivat Kotuksen suomen kielen ja ruotsin kielen lautakunnat. Ne antavat kielenkäyttöä koskevia yleisluonteisia tai periaatteellisia suosituksia ja edistävät kansalliskielten asemaa ja käyttöä.

Sanakirjat

Toimintaympäristön muutokset

Kotuksen verkossa julkaistavat sanakirjat tuottavat monipuolista ja luotettavaa tietoa sanastosta, sanojen merkityksistä ja käytöstä kaikkien ulottuville. Sanakirjojen käyttöliittymät ovat saavutettavia ja ne toimivat monipuolisin toiminnoin myös mobiililaitteilla. Kotuksen sanakirjat vastaavat osaltaan suomen ja ruotsin kielen sekä muiden Suomessa puhuttavien kielten sanastoa koskevaan tiedontarpeeseen sekä täyttävät tehtävänsä kielen ja kulttuurin kuvaajana.

Monia Kotuksen sanakirjoja laaditaan laajojen kielellisesti ja kulttuurisesti arvokkaiden aineis-

tojen pohjalta. Paperilla olevat aineistot toimitetaan asiantuntevasti ja luotettavasti sanakirjamuotoon, ja näin ne tulevat digitaalisina kaikkien saataville. Sanakirjatyö edellyttää fyysisten aineistojen päivittäistä käyttöä.

Kohdassa Toimenpiteet mainitut tavoitteet pystytään saavuttamaan, jos sanakirjatyöhön käytettävät henkilöresurssit pysyvät vähintään nykyisellä tasolla. Suunnittelukaudella on odotettavissa lukuisia eläkkeelle jäämisiä, sillä noin kolmasosa Kotuksen leksikografeista saavuttaa eläkeiän tuona aikana. Koneen Säätiön *Vanhan kirjasuomen sanakirjan* toimittamiseen vuoksi 2019–2023 myöntämää rahoitusta jää käytettäväksi vielä suunnittelukauden ensimmäiseksi vuodeksi.

Sanakirjatyön toiminta-ajatus

Sekä nykykieltä että kielen muutosta ja vaihtelua kuvaavien sanakirjojen laatiminen on yksi Kotuksen tärkeistä toiminnoista. Kotuksen sanakirjoilla on vaikutusta kielenkäyttöön ja kielen selkeyteen yhteiskunnan tämän päivän toiminnassa sekä kielenkäyttäjien ja tutkijoiden kielitietoon pitkälle tulevaisuuteen. Kotuksen historialliset ja kielen alueellista vaihtelua kuvaavat sanakirjat liittävät maamme kielet maailman kirjakielten sanakirjatradiitioon.

Kielitoimiston sanakirjassa kuvataan suomen kielen sanastoa ajantasaisesti sekä annetaan ohjeita ja suosituksia sanojen käytöstä ja oikeinkirjoituksesta. Jatkovasti uudistuvaa sanastoa kehitetään, valikoidaan ja toimitetaan sanakirja-artikkeleiksi tietyin kriteerein. Kielen muuttuvat normit huomioidaan sanakirjan päivityksissä.

Kääntäjien keskeistä työkalua *Suomi–ruotsi-suursanakirjaa* täydennetään *Kielitoimiston sanakirjan* uusilla sanoilla, mutta myös uudissanoilla, ruotsin kielen osaston kielineuvontarekisterin ja ruotsin kielen osaston kielenhuoltajien täydennysehdotusten mukaisesti.

Kotuksen tehtävänä on kansallisesti ja kulttuurisesti merkittävien kielen historiaa ja vaihtelua kuvaavien sanakirjojen tuottaminen. *Suomen murteiden sanakirja*, *Ordbok över Finlands svenska folkmål*, *Historisk ordbok över finlandismer* sekä *Vanhan kirjasuomen sanakirja* ovat tärkeitä myös nykykielen ja nykykulttuurin ymmärtämisen kannalta. Monipuolista ja kattavaa tietoa suomen sanoista ja niiden alkuperästä antaa myös etymologinen sanakirjahaku. Kotuksen sanakirjatyö vahvistaa niin kotoperäisten kuin uusien vähemmistökielten asemaa. Karjalan kielen verkkosanakirja ja sen yhteyteen liitettävä digitaalinen aineisto sekä maahanmuuttajasanakirjat edistävät omalta osaltaan kielellisten vähemmistöjen osallisuutta yhteiskunnassa.

Kotuksen sanakirjat ovat osa Kotuksen verkkopalvelua. Sanakirjoja, aineistoja ja kielenhuoltopalvelua kehitetään kokonaisuutena niin, että käyttäjä löytää entistä monipuolisemmin tietoa etsimästään sanasta tai kielen ilmiöstä.

Toimenpiteet

Suunnittelukaudella pyritään lisäämään sanakirjojen käytettävyyttä ja näkyvyyttä ja linkittämään niitä Kotuksen muihin tietovarantoihin. Mikäli saadaan rahoitus kehittämishankkeeseen *Sanakirjojen yhteinen toimitusjärjestelmä*, valitaan ja hankitaan kaikille sanakirjoille yhteinen toimitus- ja julkaisujärjestelmä, mukautetaan se Kotuksen sanakirjojen tarpeisiin sekä testataan toimituksissa ennen käyttöönottoa.

Alla esiteltävät toimenpiteet edellyttävät toteutuakseen toimitusten henkilöresurssien pysymistä vähintään nykyisellä tasolla.

- *Kielitoimiston sanakirjan* toimitustapaa ja sisältöä kehitetään. Sanakirjasta ilmestyy päivityksiä.
- Päivitetään *Suomi–ruotsi-suursanakirjaa*.
- *Suomen murteiden sanakirjan* julkaisemisessa edetään niin, että suunnittelukauden lopussa on verkossa julkaistuna aakkosväli *a–petäinen*.
- *Ordbok över Finlands svenska folkhäl* -teoksen toimittamista jatketaan niin, että suunnittelukauden lopussa on verkossa julkaistuna aakkosväli *a–se*.
- *Historisk ordbok över finlandismer* ilmestyy väliltä *a–m*.
- *Vanhan kirjasuomen sanakirjan* toimittamista jatketaan niin, että suunnittelukauden lopussa on verkossa julkaistuna aakkosväli *a–ro*. Tavoite on laskettu kuusihenksen toimituksen mukaan. Koneen Säätiön nyt meneillään oleva rahoituskausi neljän toimittajan palkkaamiseksi jatkuu vuoden 2023 loppuun.
- *Karjalan kielen sanakirjan* digitoitua aineistoa on toimitettu verkkosanakirjan sanartikkelien yhteyteen yhteistyössä Itä-Suomen yliopiston kanssa aakkosväliltä *a–s*, mikäli työhön osoitetaan riittävästi resursseja.
- Julkaistaan opetus- ja kulttuuriministeriön erillisrahoituksella suomen kielen oppimista ja käyttöä tukevia sanakirjoja maahanmuuttajien tarpeisiin. *Suomi–sorani-sanakirja* ilmestyy suunnittelukauden aikana.
- Valmistellaan vuonna 2025 alkavaa kehittämishanketta *Sanakirjojen yhteinen toimitusjärjestelmä*.
- Toimeenpannaan vuonna 2023 käynnistyneen vaikutusohjelman *Kotuksen sanakirjatyön tulevaisuus* toimenpide-esityksiä.
- Osallistutaan *Nordiska föreningen för lexikografi* -yhdistyksen hallituksen toimintaan. (PK lisäysehdotukset 14.9.)

Julkaistaan leksikografiaa koskevia artikkeleita sekä osallistutaan alan kansallisiin ja kansainvälisiin tapahtumiin.

Verkko- ja aineistopalvelut sekä kirjasto

Toimintaympäristön muutokset

Kotus tavoittaa valtaosan asiakkaistaan yhä enemmän verkkopalveluiden kautta. Verkkopalveluiden kehittämisessä korostuvat ajantasaisuus, monikanavaisuus, käyttäjälähtöisyys, saavutettavuus ja käytettävyys. Toiminnassa varaudutaan muuttuvaan verkkoympäristöön, verkkotekniikan kehittymiseen ja kansalaisten tarpeisiin.

Palvelukokonaisuuden toiminta-ajatus

Kotimaisten kielten keskuksen verkkopalvelut tarjoavat ajantasaista, vankkaan asiantuntemukseen perustuvaa kielitietoa koko yhteiskunnalle. Kotuksen digitaalisten palveluiden ylläpitoa ja kehittämistä ohjaavat valtion viestintäsuosituksen arvot: avoimuus, luotettavuus, tasapuolisuus, ymmärrettävyys, vuorovaikutteisuus ja palveluhenkisyys. Verkkopalvelun käyttäjiä ovat suuri yleisö, oppilaitokset, julkishallinto ja tiedotusvälineet sekä monet eri alojen ammattilaiset.

Kotus ylläpitää resurssiensa puitteissa ja osin yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa laajaa aineistokokoelmaa, joka koostuu kielellisesti ja kulttuurisesti arvokkaista kokoelmista. Niitä tarvitaan sanakirja- ja kielenhuoltotyössä, ja ne ovat keskeisiä kielentutkimuksen ja opetuksen aineistoja. Aineistot ovat osa kansallista kulttuuriperintöä, ja ne ovat kaikkien kansalaisten käytössä joko arkistotiloissa tai digitaaliseen muotoon toimitettuina vapaasti verkon kautta käytävissä.

Kotuksen kirjastokokoelmaa kartutetaan ensisijaisesti Kotuksen hankkeiden tarpeita varten. Kotuksen kirjasto on myös kansainvälisesti merkittävä uralistiikan ja lähialojen kokoelma. Kotuksen vastuulla olevaan kirjastoon kuuluvat myös Opetushallituksen ja Suomen Akatemian kokoelmat. Kirjasto palvelee pääasiassa kaikkia Hakaniemenrannan opetus- ja kulttuuriministeriön alaisten organisaatioiden työntekijöitä mutta myös muita asiakkaita. Kirjasto on Helsingin yliopiston kirjaston liitännäiskirjasto.

Toimenpiteet

Kotus jatkaa avoimen tiedon periaatteen toteuttamista ja verkkopalvelujensa kehittämistä niin, että palvelujen käyttäjä löytää hakemansa tiedon nopeasti ja helposti. Erityistä huomiota kiinnitetään verkkopalvelujen yhtenäistämiseen, saavutettavuuteen ja kaikkien kansalaisten palvelemiseen. Erilaisia käyttäjäryhmiä tavoitetaan heidän käyttämiensä viestintäkanavien kautta, erityisesti sosiaalisen median avulla.

Aineistotyön keskiössä on ainutlaatuisen kokoelman säilyttäminen ja sen käytettävyyden turvaaminen. Aiemmin digitoidut aineistot pyritään saamaan käytettäviksi ensisijaisesti verkkopohjaisten palveluiden kautta ja niiden metatiedot saataville. Aineistojen digitointia voidaan jatkaa vain erillisrahoituksen turvin. Digitoidut aineistot lisensoidaan avointa käyttöä varten, ellei tietojen luonne edellytä käyttörajoituksia.

- Ylläpidetään ja kehitetään laadukkaita ja saavutettavia verkko- ja aineistopalveluita, ja tarjotaan niiden rinnalla kirjasto- ja arkistopalveluja.
- Parannetaan ja yhtenäistetään verkkojulkaisemista sekä verkkopalveluiden käyttäjien että niiden sisältöjen toimittajien näkökulmasta.
- Lisätään Kotuksen työn ja palveluiden tunnettavuutta ja ohjataan tiedontarvitsijoita verkkopalveluiden ja tietovarantojen äärelle monipuolisten viestintäkanavien avulla.
- Sähköisten aineistojen pitkäaikaissäilyttämisen, erityisesti ainutlaatuisen Suomen kielen nauhoitearkiston kokoelman pitkäaikaissäilyvyyden kysymykset ratkaistaan.

Yhteistyö ja verkostoituminen

Kotuksen verkko- ja aineistopalveluiden tärkeimpiä sidosryhmiä ovat julkishallinto, media, koulutus- ja tutkimusorganisaatiot, niiden opettajat ja opiskelijat sekä tutkijat ja kääntäjät. Näiden toimijoiden kautta yhteiskunta saa suurimman hyödyn kielentutkijoiden ja kieliasiantuntijoiden työstä.

Aineistojen ja kirjaston osalta yhteistyötä jatketaan useiden koti- ja ulkomaisten arkisto-, kirjasto- ja it-alan tahojen kanssa. Kotuksessa seurataan suomalaisen kieliaineistoinfrastruktuurin

ja sen toisistaan erillisten toimijoiden kenttää, ja Kotuksen ydintoimintojen kannalta toissijaisille aineistoille pyritään löytämään aineistojen käytettävyyden kannalta tarkoituksenmukaisempia arkistointiratkaisuja.

Kielipolitiikka, kielitilanne ja vähemmistökielet

Kotus toimii Suomessa kielipolitiikan asiantuntijana. Se seuraa Suomen kielitilannetta, antaa lausuntoja kielipolitiikasta, laatii raportteja sekä tekee yhteistyötä eri kansallisten ja kansainvälisten toimijoiden kanssa. Tavoitteena on tarjota ajantasainen kuva Suomen kielitilanteesta. Eriyisesti seurataan

- Suomen kansalliskielten käyttöalaa ja käyttöalan muutoksia sekä kansalliskielten asemaa suhteessa muihin kieliin
- kansalliskielten käyttöä eri alueilla: julkisuudessa, kansallisessa hallinnossa, yritysmaailmassa, opetuksessa, tieteessä, vapaa-ajassa ja arjessa
- kielipoliittisia valintoja ja niiden vaikutuksia: millaisilla suunnitelmallisilla toimilla vaikutetaan kielen tai kielten asemaan ja käyttöalaan yhteiskunnassa, ja millaisia vaikutuksia näillä toimilla on.

Kotimaisten kielten keskus seuraa resurssiensa puitteissa myös muiden Suomessa puhuttavien kielten asemaa, tilannetta ja käyttöaloja. Kotuksen yhteydessä toimivat saamen kielten, romanikielen ja viittomakielten lautakunnat toimivat kyseisten kielten asiantuntijaeliminä kieliopin, sanaston ja kielipolitiikan aloilla.

Kotus toimii sen hyväksi, että puhujamäärältään pienet kotoperäiset kielet voivat kehittyä ja niiden käyttöala voi laajentua. Kotus tarjoaa verkossa näihin kieliin liittyviä asiantuntijajulkaisuja kuten sanakirjoja ja oppaita, jotka tukevat kielten käyttöä ja opiskelua. Verkossa vapaasti saatavana on esimerkiksi *Karjalan kielen verkkosanakirja* sekä karjalan kielen sana-arkiston digitoidut sanaliput, joihin sanakirja pohjautuu. Kotus laatii opetus- ja kulttuuriministeriön kehittämisrahoituksella sanakirjoja maahanmuuttajien kotoutumisen tukemiseksi. *Suomi–somali-sanakirja* ja *Suomi–kurmandži-sanakirja* ovat käytettävissä verkossa; *Suomi-sorani-sanakirja* valmistuu suunnittelukaudella.

IV

Henkilöstö

Kotimaisten kielten keskuksen henkilöstömäärä on vähentynyt 2020-luvulle tultaessa vähitellen ja on suunnitelmakaudelle tultaessa noin 70. Tarkemmat tiedot henkilöstörakenteesta, mm. sukupuolijakauma, työsuhteet, koulutusindeksi, ovat luettavissa tilinpäätöksestä https://www.kotus.fi/files/10161/Kotuksen_tilinpäätös_2021.pdf.

Henkilöstöstä yli 55-vuotiaita on vuonna 2021 hieman yli puolet, ja suunnitelmakauden aikana uusien työntekijöiden rekrytoinnin tarve tulee olemaan merkittävä. Toimintasuunnitelmaan kirjatut tavoitteet ja toimenpiteet pystytään saavuttamaan vain, jos käytettävät henkilöresurssit pysyvät suunnitelmakaudella vähintään vuoden 2021 tasolla.

Asiantuntijatietoa tarjoavassa virastossa työntekijät ovat korkeasti koulutettuja. Henkilöstön osaamista ja asiantuntemuksen ylläpitoa tuetaan resurssien puitteissa Kotuksen strategia ja kehittämistarpeet huomioon ottaen. Henkilöstön koulutuksessa ja työkäytänteiden kehittämisessä jatketaan yhteistyötä muiden virastojen kanssa.

Henkilöstön hyvinvointi

Kotimaisten kielten keskus haluaa toimia hyvänä työnantajana. Henkilöstön hyvinvointi otetaan huomioon kaikessa Kotuksen toiminnassa, ja toimintakulttuuriin liittyvät tavoitteet johdetaan Kotuksen strategiasta (2021–2026). Työnantaja, työsuojeluorganisaatio ja työterveyshuolto toimivat yhteistyössä työntekijöiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Kotuksessa työhyvinvointiasioita käsittelee johdon lisäksi laajennettu työsuojelutoimikunta, jossa on sekä työntekijöiden että työnantajan edustajia.

Erityisesti kiinnitetään huomiota työssä jaksamiseen. Henkilöstön hyvinvointiin vaikuttavat keskeisesti riittävät henkilöstöresurssit ja palkkaus. Molempien kehitys pysähtyy, jos rahoitusta ei saada riittäväksi ja vakaalle pohjalle.

Työelämän ja yksityiselämän yhteensovittamista helpotetaan joustavilla työaika- ja etätyökäytännöillä. Seurataan tiiviisti paitsi lisääntyneen etätyön vaikutuksia työhyvinvointiin myös paikkariippumattoman työn johtamisen uudistumista ja kehittämistarpeita. Työtä johdetaan niin, että normaali työaika riittää työn tekemiseen. Huolehditaan työympäristön ja työvälineiden sopivuudesta ja avotilojen toimintakäytännöistä. Noudatetaan yhdessä laadittuja pelisääntöjä. Fyysisessä hyvinvoinnissa keskeisiä ovat istumatyön ja näyttöpäätetyön aiheuttamien ergonomisten ongelmien ratkaisu ja ennaltaehkäisy.

Myös työilmapiiriin kiinnitetään jatkuvasti huomiota. Henkilöstön sitoutumista ja yhteishenkeä pyritään lisäämään kehittämällä työyhteisöviestintää ja organisaatiokulttuuria yhä avoimempaan, vuorovaikutteisempaan ja rakentavampaan suuntaan. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista seurataan henkilöstökyselyjen avulla.

Työhyvinvointia seurataan paitsi yhteistyössä työterveyshuollon kanssa myös tekemällä henkilöstölle vuosittain työtyytyväisyyskysely. Tavoitteena on vähintään valtion keskiarvotason säilyttäminen.

Sairauspoissaolojen määrä pyritään säilyttämään pienempänä kuin valtiolla keskimäärin. Henkilöstön työkyvyn ylläpitoa tuetaan tarjoamalla henkilökunnalle tukea liikunta- ja hyvinvointipalveluihin tai järjestämällä liikuntaryhmiä. Vuosittain järjestetään koko henkilökunnalle yhteisiä virkistymiseen, onnistumisten huomioimiseen ja työhyvinvointiin keskittyviä tilaisuuksia.

V

Kehittämishankkeet

1. Maahanmuuttajasanakirjahanke

Opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa sovittujen linjausten mukaisesti Kotus tuottaa suomesta ja maahanmuuttajien kielistä kaksikielisiä sanakirjoja. Nämä sanakirjat voidaan tuottaa vain erikseen haettavalla ulkopuolisella rahoituksella.

Hankkeessa julkaistaan kolme sanakirjaa: *Suomi–somal*-, *Suomi–kurmandži*- ja *Suomi–sorani-sanakirja*.

Kaksi ensimmäistä sanakirjaa on julkaistu vuoden 2021 alkuun mennessä, kolmas valmistuu suunnittelukauden aikana. Sanakirjat tuotetaan verkkoon kaikkien vapaasti käytettäväksi saatavassa käyttöliittymässä. Hankkeessa on Kotimaisten kielten keskuksen lisäksi mukana Opetushallitus.

Kehittämisrahoituksen tarve vuonna 2024: 100 000 euroa leksikografien palkkaamiseen.

2. Verkkojulkaisemisen yhtenäistäminen

Verkkojulkaisemisen yhtenäistämishankkeen tavoitteena on kehittää Kotuksen monipuolisia verkkoympäristöön siirrettyjä palveluita entistä helpommin käytettäväksi. Samalla tavoitteena on yhtenäistää ja helpottaa verkkopalvelujen tuottamista ja toimittamista Kotuksen sisällä.

Käyttäjäkokemuksen parantamisen lähtökohtina ovat palvelulähtöisyys, saavutettavuus, kielellinen yhdenvertaisuus ja digitaalisten palveluiden kehittäminen kansalaisten erilaisista yhteiskunnallisista ja kulttuurisista tarpeista ja lähtökohdista käsin. Verkkolehtiä, -julkaisuja, -sanakirjoja ja -arkistoja kehitetään vastaamaan paremmin nykyistä, nopeasti kehittyvää digitaalista julkaisemista sekä kansalaisten tarpeita ja käyttötottumuksia. Verkkopalveluiden käyttöliittymiä yhdenmukaistetaan, ja palveluiden välille luodaan uusia rajapintoja yhden luukun palvelukanavan periaatteen mukaisesti. Kehitetään ratkaisuja e-kirjojen julkaisemiseen osana verkkopalvelujen kokonaisuutta. Ruotsinkielistä digitaalista aineistoa lisätään saataville suomenkielisen verkossa jo tarjottavan aineiston lisäksi, ja esimerkiksi Suomen ruotsinkielisiltä alueilta kerätty paikannimiaineisto julkaistaan namnarkivet.fi/nimiarkisto.fi -palvelussa.

Kotuksen palveluiden tuottamisessa ja toimittamisessa tehostetaan asiantuntijatyötä ja luodaan mahdollisuuksia työkierrolle tiimien ja toimitusten välillä. Asiantuntijoiden työtä helpotetaan ja tehostetaan uusimalla verkkopalveluiden toimitusalueilla, kuten verkkosivuston (kotus.fi) ja verkkolehtien (Kielikello, Språkbruk). Lisäksi valmistellaan kohdassa 5. kuvattua sanakirjojen toimitusjärjestelmän käyttöönottohanketta. Yhteiset toimitusalueet luovat mahdollisuuksia asiantuntijatiedon ja työvoiman ketterämmälle jakamiselle, henkilöstön jatkuvalla oppimisella ja työprosessien sujuvoittamisella.

Kehittämisrahoituksen tarve vuonna 2024: 150 000 euroa hankinta- ja asiantuntijakustannuksiin. Vuosina 2023–2024 vuosittainen rahoitustarve on 150 000 euroa.

3. Sanakirjojen yhteinen toimitusjärjestelmä 2025–2026

Verkkosanakirjojen laadinta ja julkaiseminen on monivaiheinen prosessi, jossa olennaista on monipuolisen, paljon yksityiskohtia sisältävän tiedon saattaminen sekä teknisesti helppokäyttöiseen että käyttäjille ymmärrettävään muotoon. Nykyisessä toimintaympäristössä tämä edellyttää toimitus- ja julkaisujärjestelmän toimintojen kehittämistä ja parempaa integraatiota. Tavoitteena on sekä toimitustyön että julkaisuprosessin sujuvoittaminen. Kehittämishanke liittyy kohdassa 2 kuvattuun verkkojulkaisemisen yhtenäistämiseen keskittyvään hankkeeseen (2022–2024). Hankkeiden yhteisiä tavoitteita ovat mm. työprosessien tehostaminen ja toimitusten välisen yhteistyön lisääminen.

Hankkeessa valitaan ja hankitaan kaikille sanakirjoille yhteinen toimitus- ja julkaisujärjestelmä erilaisten saatavilla olevien kaupallisten ja avoimeen lähdekoodiin perustuvien vaihtoehtojen joukosta. Järjestelmä mukautetaan Kotuksen sanakirjojen tarpeisiin, ja sitä testataan toimituksissa ennen käyttöönottoa.

Kehittämisrahoituksen tarve vuosina 2025–2026: 50 000 euroa/vuosi järjestelmän hankintakustannuksiin ja IT-asiantuntijan palkkaamiseen, yhteensä 100 000 euroa.

4. Kielipoliittinen vaikuttavuus 2025–2027

Kotuksen ydintehtävä on edistää toimialaansa kuuluvien kielten käyttöä yhteiskunnassa. Selvitys- ja kehittämishankkeessa keskitytään tähän laajaan vaikuttamistehtävään.

Hankkeessa analysoidaan Kotuksen asemaa kielipoliittisena vaikuttajana 2020-luvulla ja selvitysten perusteella suunnataan ja lujitetaan keskuksen asiantuntemuksen vaikuttavuutta toimintaverkostoissa. Selvitys- ja kehittämishankkeelle on tarvetta toimintaympäristössä, jossa muutoksessa ovat 1) kansalliskielten sekä kotoperäisten vähemmistökielten käyttöalat sekä 2) yhteiskunnalliset kielipoliittiset tavoitteet etenkin hankkeen alkuun mennessä valmistuvien kansalliskielistrategian ja kielipoliittisen ohjelman myötä.

Hankkeen alussa tuotetaan tilanneanalyysi Kotuksen toiminnan vaikuttavuusketjuista sekä kielipoliittisen asiantuntijatoiminnan ja sen verkostojen tarpeista. Toimintaympäristössä ja vaikuttajaverkostossa keskeisiä linkkejä ovat mm. muut valtiolliset sekä kolmannen sektorin kieliasioihin keskittyvät toimijat, opetustoimi, tiedotusvälineet ja muut kielenkäytön ammattilaiset. Tilanne- ja tarveanalyysin perusteella suunnitellaan ja rakennetaan Kotuksen asiantuntijatyön ja palvelujen vaikuttavuutta vahvistavia verkostoja ja toimintamalleja yhteiskunnan tarpeiden ja kielten aseman edistämisen näkökulmasta.

Kehittämisrahoituksen tarve vuonna 2025: 100 000 euroa asiantuntijoiden palkkaamiseen. Vuosina 2025–2027 vuosittainen rahoitustarve on 100 000 euroa, yhteensä 300 000 euroa.

5. Tulevaisuushanke 2025–2027

Kotuksen uusi strategia valmistui vuonna 2021. Uuden strategian toimeenpano käynnistettiin vuonna 2022 kolmella vaikutusohjelmalla: selkeän julkisen kielenkäytön edistäminen, kansal-

liskielet ja monikielinen Suomi sekä verkkopalveluiden vaikuttavuus. Vuonna 2023 käynnistetään kolme uutta vaikutusohjelmaa: Kotuksen sanakirjatyön tulevaisuus, kieliteknologian hyödyntäminen ja Kotuksen asiakaspalveluprosessien vaikuttavuus. Tulevaisuushankkeessa keskitytään näiden vaikutusohjelmien toimenpide-esitysten toimeenpanoon. Lisäksi tulevaisuushankkeessa tuetaan Kansalliskielistrategian ja Kielipoliittisen ohjelman linjauksien toteutusta sekä maahanmuuttajien kielellistä kotoutumista kokoamalla ja levittämällä hyviä käytänteitä. Tulevaisuushankkeessa edistetään myös konsernihankkeen toimeenpanoa.

Kehittämärahoituksen tarve vuonna 2025: 100 000 euroa. Vuosina 2025–2027 vuosittainen rahoitustarve on 100 000 euroa, yhteensä 350 000 euroa.

VI Voimavarat

Kotimaisten kielten keskuksen rahoitussuunnitelman perustana ovat budjetin toimintamäärärahat sekä rahapelitoiminnan voittovarot tieteen edistämiseen. Lisäksi tuloja saadaan maksullisesta kielenhuoltokoulutuksesta, julkaisujen myynnistä ja tekijänpalkkioista. Maksullisen palvelutoiminnan palvelujen kysyntään ja tulojen määrään vaikuttaa herkästi yleinen taloudellinen kehitys yhteiskunnassa ja palveluja tilaavissa organisaatioissa. Kiinnitetään huomiota maksullisen palvelutoiminnan sekä yhteisrahoitteisen toiminnan kustannusvastaavuuteen.

Taulukko 1: Toiminnan rahoitus

Toiminnan rahoitus	2024	2025	2026	2027
Toimintamäärärahat 29.40.03	4 459 000	4 459 000	4 459 000	4 459 000
Rahapelitoiminnan voittovarot tieteen edistämiseen 29.40.53.03	327 000	327 000	327 000	327 000
Yhteensä	4 786 000	4 786 000	4 786 000	4 786 000
Tulot				
Maksullisen palvelun tulot	250 000	250 000	250 000	250 000
Muut toiminnan tuotot	200 000	200 000	200 000	200 000
Yhteensä	450 000	450 000	450 000	450 000
Menot				
Henkilöstömenot	4 200 000	4 200 000	4 200 000	4 200 000
Toimitilakustannukset	495 000	500 000	505 000	510 000
Palvelut+ muut toiminnan menot	610 000	615 000	620 000	625 000
Yhteensä	5 305 000	5 315 000	5 325 000	5 335 000
Siirtomääräraha edellisiltä vuosilta	450 000	381 000	302 000	213 000
Seuraavalle vuodelle siirtyvä siirtomääräraha	381 000	302 000	213 000	114 000

Taulukko 2: Rahapelitoiminnan voittovarot eriteltyinä

Rahapelitoiminnan voittovarot tieteen edistämiseen 29.40.53.03	2024	2025	2026	2027
ICT-palvelujen ostoihin (Valtori)	77 000	77 000	77 000	77 000
Maahanmuuttajasanakirjahanke	100 000			
Verkkojulkaisemisen yhtenäistäminen	150 000			
Sanakirjojen yhteinen toimitusjärjestelmä		50 000	50 000	
Kielipoliittinen vaikuttavuus		100 000	100 000	100 000
Tulevaisuushanke		100 000	100 000	150 000
Yhteensä	327 000	327 000	327 000	327 000